

Minnesanteckningar från

KUSTMILJÖKONFERENS II I BERGKVARA DEN 10 oktober 2001

Konferensen öppnades med ett hälsningsanförande av Håkan Algotsson, Torsås kommun. Han konstaterade att stora förändringar skett i kommunens kustmiljö med försämrad livskvalité som följd. Detta rör hela bygden och det är därför viktigt att alla hjälps åt för att få en förbättring till stånd. För att arbeta på rätt sätt krävs kunskap och därför är konferenser där experter och berörda i kommunen får mötas så viktiga. Håkan Algotsson betonade det viktiga arbete som sker i de olika kustmiljöföreningarna, som är anordnare av dagens konferens.

Konferensdeltagarna presenterades.

Förslag till bedömningsgrunder och kritiska gränser för externtillförsel av närsalter till grunda vikar.

Lena Kautsky och Stefan Dahlgren från Botaniska institutionen vid Stockholms universitet.

Lena Kautsky inledde med en genomgång av grunder och orsakssammanhang kring olika vattenväxters etablering och utbredning i grunda, skyddade vikar. Tecken på god vattenkvalité är bl.a. etablering och utbredning av rotade växter typ ålgräs, nate-arter, kransalger m.fl. Vid dålig vattenkvalité (övergödning med närsalter) etablerar sig ofta trådalger i massor och växtplanktonblomning kan uppstå. En process av ökande närsalthalt i vattnet återspeglas i övergång från Makrofyter via Makroalger till Växtplankton.

Viktigt med vattenutbyte i vikarna. Lång uppehållstid ökar risken för att ett övergött vatten slår över i växtplankton-dominerat tillstånd. Detta medför bl.a. starkt försämrad eller ingen fiskrekrytering. Bottenväxter är nödvändiga bl.a. för föda och fäste för fisklarverna. Lena Kautsky talade bl.a. även om fördelning av fisklarver och fiskyngel gällande gädda, abborre och gös vid olika djup och olika tät vegetation.

Stefan Dahlgren presenterade bedömningsgrunder och beskrivningar för skärgårdsvikar och flader som baserades på egna och andras undersökningar av totalt 42 flader. Här ingår även de fem vikar som undersökts i Bergkvara skärgård. De bedömningsgrunder som föreslås är totalfosforhalt, totalkvävehalt och klorofyll a-halten. Varje bedömningsparameter har indelats i fem olika tillståndsklasser och avvikelseklasser.

För att kunna göra en sammanvägd bedömning av en flads status har ett preliminärt system för påverkansgrad utarbetats. Systemet är tänkt som en hjälp vid en sammanfattande bedömning av ett område och olika områdens miljökvalitet i förhållande till varandra. Systemet är uppdelat i objektklasserna goda, goda till måttligt goda, mindre goda och dåliga förutsättningar för hög kvalitet.

Vad gäller bedömningsparametrarna informerade Stefan om att höga **totalfosforhalter** i ytvattnet är gemensamt för områden som är tydligt påverkade av övergödning. I områden grundare än 2,5 m försvinner ofta kransalgsängarna, som i opåverkade områden ofta dominerar vegetationen. En annan påverkans effekt som ibland uppträder är massförekomst av trådformiga grönalger. Dessa förekommer då som påväxt på de bottenfasta undervattenväxterna. **Klorofyll a-halten** är ett mått på vattnets innehåll av växtplankton. **Totalkvävehalten** i vattnet är inte en lika tydlig bedömningsparameter som totalfosforhalten. T.ex. så kan i en del relativt opåverkade områden koncentrationerna av totalkväve vara höga, vilket kan bero på ett underskott av, för primärproducenterna, tillgängligt fosfor eller något annat för tillväxten begränsande ämne.

Inför konferensen utsändes från Professor Lena Kautsky och Stefan Dahlgren ett kompendium på 11 sidor kring "GRUNDA HAVSVIKAR"; "BEDÖMNINGSGRUNDER FÖR GRUNDA HAVSVIKAR"; "VEGETATIVA STADIUM OCH KRITISKA GRÄNSER FÖR EXTERNBELASTNING". Samtliga deltagare erhöll detta kompendium inför konferensen.

Riksdagens beslutade miljökvalitetsmål. Var står vi idag? När och hur kan målen uppnås?

Anders Johansson, Miljöenheten på Länsstyrelsen i Kalmar län.

Anders Johansson anknöt i sin föreläsning till sin egen skrift "Åtgärdsanalys av övergödningssituationen i Kalmar läns kustvatten", som utsänts till samtliga konferensdeltagare. Åtgärdsanalysen har tagits fram med anledning av det av riksdagen beslutade målet att näringsförhållandena i kust och hav skall motsvara 1940-talets nivå inom en generation, vilket innebär ca år 2020. Anders konstaterade att detta kräver en reduktion av den totala kvävebelastningen med ca 60% och för fosfor med ca 65%. Länetts möjligheter att reducera närsalttillförseln till kusten består av de bidragssystem som administreras av länsstyrelsen för att anlägga våtmarker och de våtmarker som anläggs på kommunalt initiativ. Som mest kan länet som region åstadkomma 14% reduktion av totalbelastningen av kväve och 34% av den totala fosforbelastningen med nuvarande tillgång till styrmedel.

En storskalig anläggning av våtmarker skulle eventuellt kunna reducera de närsaltmängder som krävs för att förbättra övergödningssituationen och uppnå riksdagens och regeringens mål i Kalmar län. För att uppnå riksdagens beslutade mål skulle det behövas anläggas ca 2300 ha våtmarker vilket motsvarar ungefär 1 % av länetts sammanlagda åker- och betesareal. Anders poängterade att detta skulle kunna gälla under förutsättning att varje våtmark får en ur verkningssynpunkt ideal geografisk placering och i övrigt fungerar på ett optimalt sätt. Detta är långt ifrån fallet idag beroende på att tillstånd många gånger beviljas utan att tillräcklig prövning hinner göras och att man inte hinner följa upp om våtmarkerna fungerar optimalt. Detta trots det mycket begränsade antal våtmarker som finns idag.

I Torsås kommun är Bruatorpsåns avrinningsområde en svår belastning. Andra belastningskällor är Grisebäcken och flera mindre å-flöden. Kommunens reningsverk är också en belastningskälla som skulle kunna förbättras med högre reningsgrad. I kommunen finns också ett flertal enskilda avlopp som behöver åtgärdas. Fler exempel finns där förbättringar successivt måste göras för att nå det uppsatta målet. Som exempel nämndes att ett återförande av belastningen från Bruatorpsåns avrinning till 1940-talets nivå skulle kräva 80 ha våtmark under förutsättning av optimal funktion i dessa. Kostnad: 8-12 miljoner kr.

Ett flertal frågor riktades till Anders Johansson. Bl.a. undrades det över hur stor omsättning det är realistiskt att räkna med för en våtmark. Det ställdes också frågor kring hur länsstyrelsen egentligen rapporterar till regeringen om det faktiska läget som ju måste kräva snabba och långtgående åtgärder.

Reducering av närsaltläckage från Jordbruksmark. Nuläge och Framtida möjligheter.

Stefan Halldorf, Lantbruksenheten på Länsstyrelsen i Kalmar län.

Stefan Halldorf anknöt till utsänt informationsmaterial "Gården runt" och "Avrinning och växtnärläckage i olika dräneringssystem". Han talade bl.a. om åtgärdsprogrammet för minskat växtnärläckage från det svenska jordbruket och de olika åtgärdernas effekter på nitratutlakningen. Vidare informerades om kantzoner/skydds-zoner vid vattendrag och deras betydelse.

Stefan informerade även om avrinning och växtnärläckage i olika dräneringssystem. Forskarna har studerat och jämfört konventionell och reglerad dränering med avseende på avrinning från åkermarken, växtnärläckage och grödornas avkastning. Med reglerbara dräneringssystem på lätta jordar minskade kväveförlusterna genom dräneringssystemet med 25-30 kg/ha eller omkring 80% jämfört med konventionell dränering. Fosforförlusterna via dräneringssystemet minskade med drygt 70%. Försök har bl.a. gjorts i Halland. Stefan berättade att i Finland, där det är möjligt att erhålla miljösubsidier för reglerad dränering, har mer än 18000 hektar försetts med reglerbara täckdiksystem. I USA satsas stort på reglerad dränering.

Redovisning av projektet kustfiskevårdsplan.

Anders Kjellberg, Fiskerienheten på Länsstyrelsen i Kalmar län.

Anders Kjellberg talade om inventering av rekryteringsmiljöer för sötvattensarter i Kalmar läns kustvattenområden för upprättande av en kustfiskevårdsplan. Ett första syfte är att inventera lek- och uppväxtmiljöer för sötvattensarter, främst med avseende på gädda och abborre, i Kalmar läns kustvattenområden med tillrinnande vattendrag. Ett andra syfte är att upprätta en kustfiskevårdsplan som skall utgöra styrdokument för framtida åtgärdsinsatser. Planen måste baseras på information om var man finner vandringsleder samt lek- och uppväxtmiljöer samt deras status. Arbetet skall även innefatta möjligheter och översiktliga förslag till återställningsarbeten.

Vad gäller Torsås kommun så finns mycket lite mynnande vattendrag (ett tiotal) jämfört med antalet i andra kommuner. Den totala kustfiskevårdsplanen för Kalmar län kommer att omfatta ca 290 vattendrag. Anders berättade vidare att s.k. "dämmen" ofta är felkonstruerade och inte möjliggör för fisken att passera. Han beskrev hur dämmen och våtmarker ibland kunde konstrueras utan någon tanke på fiskens behov av lekplatser.

Vad gäller olika finansieringsmöjligheter så informerade Anders Kjellberg bl.a. om Fiskefonden. Vad gäller Strukturstödet till fisket så finns bl.a. "Skydd och utveckling av akvatiska resurser". Insatserna här kan bl.a. avse insatser för att förbättra vattengenomströmningen i grunda vikar. Målet är bl.a. att förbättra förutsättningarna för fisken att vandra i vattendrag samt bevara och återställa viktiga lekbottnar och uppväxtområden.

Finansieringsmöjligheter.

Göran Folbert, Samhällsutv.enheten på Länsstyrelsen i Kalmar län.

Lena Westman, Regionförbundet i Kalmar.

Göran Folbert informerade bl.a. om **Interreg III B**, Östersjöregionen som förvaltas från Rostock och inbjuder Östersjöländerna att komma in med projektansökningar som skall vara inne senast den 25 oktober, men ansökningstillfällen återkommer, troligen 2 gånger per år. Projekt skall involvera minst tre stater av vilka två skall vara finansierare och minst en ett medlemsland i EU. Som tema och åtgärder kan ansökningar bl.a. innefatta att "Stärka integrerad förvaltning av kustområden, öar, flodområden och andra särskilda områden". Prioritet nr 1 är "Hållbara koncept för kustområden". Länsstyrelsen kommer att gå in med 2 projekt till 25 oktober, varav ett gäller "utveckling av kustområdena". Övriga teman och åtgärder inom Interreg III B framgår av den sammanfattning av Interreg III B som utsänts till samtliga inför konferensen.

Göran Folbert informerade även om **LIFE - EU-kommissionens program för miljöprojekt**. Life består av tre temaområden: Life-Natur, Life-Miljö och Life-Tredje land. Mest intressant för vår del är Life-Miljö. Göran gick igenom utdrag från teman i LIFE-Miljö av intresse för kustfrågorna i Kalmar län. Inför konferensen hade varje deltagare erhållit ett utdrag ur en mer fullständig information kring LIFE-Miljö, som kan hämtas via Naturvårdsverkets webbplats www.environ.se.

Ur det utdrag som sänts ut i förväg nämnde Göran bl.a. "Förebyggande eller minskning av föroreningar i vatten från diffusa eller spridda källor" där det finns ett behov av innovation och demonstration av bra metoder inom jordbruk och markanvändning och av att utvärdera metodernas positiva miljöeffekter. Det borde t.ex. vara av intresse att testa och utvärdera tekniken med buffertzoner, där planteringar begränsar avrinningen till ytvattenförekomster. Kanske kan energi-skog med Salix-arter användas ?

Ett annat intressant exempel var om försök med Reglerbara Dräneringssystem för att reducera närsaltläckage från jordbruksmark (se Stefan Halldorf:s information ovan) skulle kunna bli föremål för stöd enligt LIFE-Miljö - Vattenförvaltning - Tema e: "Planering och Organisatoriska aspekter av vattenförvaltningen". Svenska projektförslag skall ha kommit in till Naturvårdsverket senast den 30 oktober 2001.

Lena Westman gav en intressant och övergripande presentation av de möjligheter som finns genom EU:s Strukturfond 2000 - 2006. Under perioden 2000 - 2006 koncentreras EU:s strukturfond till att fördelas på tre mål och fyra gemenskapsinitiativ. Lena beskrev vad de olika målen innebär och vilka områden dessa riktas till. **Regionen mål 2 Södra** får under perioden 2000-2006 ett extra tillskott av utvecklingsmedel om ca 710 miljoner

kronor. Torsås kommun ingår inte i Mål 2 Södra men borde genom samarbete med kommuner som ingår kunna ha nytta av detta målområde.

Vad gäller gemenskapsinitiativen informerades om **Interreg III**, som är det största gemenskapsinitiativet och syftar till att stärka samarbetet över nationsgränserna.

Leader + är EU:s nya gemenskapsinitiativ för landsbygdsutveckling. Glesbygdsverket är ansvarig myndighet för genomförandet av Leader + i Sverige. Programmet skall utifrån lokala förutsättningar och initiativ stödja nya och innovativa metoder som rör landsbygdens utveckling och förnyelse. Till skillnad från sina föregångare Leader I och II är samtliga landsbygdsområden stödberättigade. Lena informerade om några Leader + grupper i Kalmar län.

Pengar ur lokala Investeringsprogrammet.

Per Hansson, LIP-ansvarig på Länsstyrelsen i Kalmar län.

Per Hansson berättade att regeringen har tre år i rad gett stöd till lokala investeringsprogram som ökar den ekologiska hållbarheten i samhället. 136 kommuner är beviljade stöd. Totalt har Sveriges riksdag avsatt 7,2 miljarder kronor för 1998 - 2003. Nu finns det möjlighet att söka bidrag för perioden 2001- 2003. Den här gången behöver kommunen inte lämna någon intresseanmälan och ansökan kan lämnas in när som helst under året. Stödet ger möjlighet för kommuner att i samverkan med lokala företag och organisationer söka stöd till investeringar som ökar den ekologiska hållbarheten. Kommunen skall vara motor och avgör inriktningen av ett program.

Per Hansson betonade att inriktningen på LIP för kommande år ännu ej är avgjort. Det diskuteras för närvarande kring en ökad inriktning på klimatförbättrande åtgärder. Det är därför viktigt att planerade ansökningar kring nuvarande inriktning kommer in snarast och senast i december 2001.

Jämförelse med andra kustmiljöprojekt samt möjligheter till samverkan.

Lena Westman, Regionförbundet i Kalmar

Roland Åkesson, Mönsterås kommun.

Lena Westman informerade om Kustlandet, som är ett Leader + område från Bråviken i norr t.om. Mönsterås i söder. EU stöttar med 22,3 miljoner kronor under 7 års tid. Kustlandet kommer att kunna förfoga över en totalram på cirka 70 miljoner kronor under åren 2001 - 2006 fördelad mellan EU-medel, nationella offentliga medel och insatser samt privata medel och insatser i form av likvida medel, tid, arbete och natura. Pengarna skall gå till projekt som har koppling till bevarande av natur och kulturresurser i regionen.

Initiativet till Kustlandet kom från de två skärgårdsföreningarna i Östergötland och Småland under vintern 2000. Kustlandet som Leader + grupp innebär att besluten om hur pengarna skall användas tas lokalt. En styrelse på 16 personer, varav 5 från det offentliga, 3 från näringslivsorganisationer i området och 8 från föreningslivet, skall besluta om de olika projekt som invånarna vill satsa på i anslutning till planen.

Roland Åkesson informerade om Mönsterås kommuns situation och om det arbete som bedrivs i kustföreningar, byalag m.fl. Kommunen arbetar aktivt för att tillsammans med föreningar och organisationer komma till rätta med miljöproblemen. För kommunens reningsverk gäller 70%. Kommunen stimulerar aktivt sommar/fritidshusområden att kopplas in på kommunens VA-nät via den s.k. "Mönsterås-modellen".

Samarbetsmöjligheter borde föreligga med Torsås kommun eftersom många skärgårdsområden i Mönsterås har problem som liknar de som finns i Torsås skärgård. Aktiva i projektet Trollsjön har t.ex. besökt Ragnabo i Torsås kommun och där fått information från kommunen och miljöföreningarna kring genomförda och planerade projekt med samma inriktning som finns i Mönsterås.

Möjligheter till framtagande av övergripande handlingsplan för Torsås kustlinje - fisket - övergödningen.

Rune Fransén, Torsås kommun
Göran Folbert, Länsstyrelsen

Rune Fransén konstaterade att kommunen ser det som nödvändigt och önskvärt att en **handlingsplan** med åtgärdsförslag arbetas fram. Den kan klarlägga vilka kortsiktiga resp. långsiktiga åtgärder som är relevanta. För arbetet med en handlingsplan och åtgärdsförslag krävs tillgång till rätt kompetens och Rune bad närvarande lämna tips på vad sådan kan finnas. En projektanställning ställs i utsikt genom en samfinansiering från Torsås kommun och Länsstyrelsen. Detta bekräftades även av **Göran Folbert**.

Arbetet med en handlingsplan och åtgärdsförslag kan påbörjas senare i höst när rätt kompetens knutits till projektet. Kommunens budgetberedning behandlar f.n. ärendet. Rune Fransén betonade att de lokala miljöföreningarna är en betydande resurs och kommer att knytas till arbetet med en handlingsplan via någon form av styrgrupp.

Avslutande diskussion, kaffe.

Samtliga deltagare samlades vid kaffebordet kring en mycket givande diskussion och frågestund. Från kustmiljöföreningarna tackade Håkan Larsson samtliga agerande för stort engagemang och intresse vilket hade möjliggjort den stora uppslutningen av kvalificerade föreläsare. Ett stort tack gick också till Torsås Kommun som svarade för lokaler, mat och administrativ service.

Vid pennan

Håkan Larsson